

K problematice obnovy hlavního průčelí Malostranské radnice v Praze

Karel KIBIC

1

V současné době se připravuje dokončení obnovy hlavního průčelí bývalé Malostranské radnice čp. 35/III, jedné z nejvýznamnějších budov Menšího města Pražského, stojící na východní straně Malostranského náměstí. Již dlouhou dobu je radnice ochuzena o trojvěžově ukončené hlavní průčelí, které spolu s chrámem sv. Mikuláše dominovalo náměstnímu prostoru. Jako ostatní historické radnice v Praze, i Malostranská doplatila na josefinské reformy a dvorský dekret z roku 1784 o spojení správy čtyř pražských měst v jeden magistrát, soustředěný ve Staroměstské radnici. Radnice Novoměstská, Malostranská i Hradčanská tak ztratily svou samosprávnou funkci a byly dispozičně přestavěny pro nové využití. Ztráta radniční náplně vedla záhy ke stržení části ji vyjadřující – u Novoměstské radnice štítů průčelí do Karlova náměstí, u Malostranské tří věží a štítů hlavní fasády. Avšak postižena byla i radnice Staroměstská, která rozšířené samosprávě nestačila. Zprvu byly nevelké prostory získány přepatrováním obecní síně v roce 1787 a stržením její pozdně gotické sítové klenby stavitelem Matějem Humblem, pak byly v letech 1828 a 1832 připojeny domy čp. 938, 937 a 24/I a nakonec bylo východní křídlo zbouráno a v letech 1838–1848 nahrazeno velkým křídlem novogotickým. U Ma-

lostranské radnice došlo k dispozičním úpravám už v letech 1787–1793 a věže se štítů hlavního průčelí odstranil stavitel Josef Kaura v roce 1826. V současné době významně vstupuje do výsledného řešení průčelí radnice záměr vlastníka objektu využít podkroví pro galerijní účely a objevila se otázka, jak provést jeho osvětlení – velkými vikýři, nebo okny v obnovených věžích?

Následující úvahu o problematice obnovy hlavního průčelí Malostranské radnice člením na tři části:

1. Malostranská radnice a její stavební vývoj,
2. metoda vědecké rekonstrukce jako jedna z metod památkové péče – teoretická část,
3. řešení obnovy průčelí Malostranské radnice.

1. Stavební vývoj Malostranské radnice

Malá Strana měla postupně tři radnice. První z nich vznikla v době lucemburské, zřejmě ve druhé polovině 14. století. Od Starého i Nového Města se Malá Strana lišila ve své městské správě podle práva magdeburského. V čele městské rady stojící purkmistr je doložen v roce 1330,¹ radnice se poprvé uvádí až roku 1407. Od radnic obou zmíněných pražských měst se Malostranská lišila také svou polohou. Stála spolu s farním chrámem sv. Mikuláše (a rotundou

Obr. 1. Praha, Malostranská radnice, pohled od jihozápadu, současný stav. (Foto K. Kibic)

sv. Václava) ve středu rozsáhlého Malostranského náměstí, zatím nečleněného na Horní a Dolní. V době lucemburské zřizovala královská města své radní domy téměř vždy přestavbou objektu jiného druhu – měšťanského domu (Praha-Staré Město), domu panského (Brno) či kupeckého (Kadaň). První malostranská radnice mohla vzniknout jako účelově stavěná budova nebo také přestavbou kupeckého domu, jak bylo u radnic ve středu náměstí obvyklé (Uničov)² – historické zprávy zde zcela chybějí. Při bojích mezi husity a královskou posádkou v roce 1419 byla totiž radnice s archivem vypálena a stala se jen poustkou, na jejímž místě byl roku 1453 postaven měšťanský dům; přesto se ještě v letech

■ Poznámky

1 Cyril MERHOUT: *O Malé Straně*, Orbis, Praha 1956, s. 93.

2 Radnice stála v sousedství hřbitova při farním kostele, na náměstí byla původně i škola a masné krámy. Václav HLAVSA, Jiří VANČURA: *Malá Strana/Menší město pražské*, SNTL 1983, s. 37.

1454 a 1476 mluvílo o „staré radnici“. – Druhou radnici si malostranští pořídili roku 1436 v domě později zvaném U bílého vola na jižní straně náměstí, kde v přízemí situovali vězení s dosud zachovanými železně pobitými dveřmi (východní část domu čp. 271/III). Dům však novému účelu nepostačoval, a proto si město zakoupilo v roce 1478 od Jana Tovačovského z Cimburka městiště v severovýchodním nároží náměstí k výstavbě třetí radnice (novum praetorium). Byly to zřejmě parcely dvou domů. Na tomto místě vzniklá radniční budova byla členěna ve vyšší část nárožní a jednopatrovou část jižní. Dokládají to prospekty Vratislavský z roku 1562 i Sadelerův z roku 1606, na nichž je také patrné podlouhý v přízemí a odlišné sedlové zastřešení obou částí – nárožní část měla hřeben střechy kolmý k náměstí, ukončený štítem, u jižní části byl rovnoběžný s hlavním průčelím, s věžičkou v jeho středu. Přes blízkost místa vzniku zhoubného požáru roku 1541 nebyla radniční budova tehdy postižena. Od druhé poloviny 16. století byla radnice místem významných událostí – například roku 1575 zde přijaly stavy vyznávající pod obojí Českou konfesi. V 80. letech 16. století byla zřejmě přestavována, jak tomu nasvědčují verše Blažeje Jičínského z roku 1589: „Při tom rynku jest dům radní – v němž přibytkové nákladní – teď nyní znovu vzdělání.“ Nová výstavba se měla týkat pravé poloviny radniční budovy a rozdíl předchozího a nového stavu by měl být patrný z porovnání obou výše zmíněných vedut z let 1562 a 1606, avšak Kozlův dřevoryt je v záznamu Malostranské radnice příliš schematický. V dispozičním řešení a ve vnitřním vybavení budovy připomíná Cyril Merhout z různých zpráv místnost rady, dva pokoje, síň, širokou chodbu nad schodištěm a obraz Bartoloměje Sprangera *Justicie s několika génii v radní síni*.³

Radnice byla vážně poškozena za vpádu Pasovských 15. února 1611, kdy se v ní bránila část stavovského vojska ostřelující z jejích oken Pasovské. Ti snesli před radnici dřevěné části budovy a zapálili je, stavovská posádka se pak vzdala. Vpád Pasovských na Malou Stranu dokládá rytina z roku 1611, ukazující radnici stále v původním stavu. Literaturou zmiňované poničení budovy v té době mělo být podnětem k její nové výstavbě, v radnici se však dále zasedalo a nelze vyloučit, že se honosná přestavba plánovala již před zmiňovaným vpádem – aby odpovídala významu Prahy a Malé Strany jako evropské metropole s mezinárodním podílem zdejších obyvatel.⁴ Návrh její úpravy předložila městská rada v roce 1617 České komoře s žádostí o příspěvek. Komořina konstatovala, že „taková stavba by nebyla jen pěknou ozdobou (ornamentum) města, ale vzhledem

k blízkosti císařské rezidenci by také požívala velké vážnosti“; císař Matyáš žádost přijal.⁵ Přestavba byla ihned zahájena a ve druhé polovině roku 1618 se pracovalo na náměstním průčelí. Náklady však převýšily rozpočet a vyvolaly požadavek šetřit, o čemž svědčí poznámka písaře ze zasedání rady 1. března 1619: „A nyní na rathauzu stavení velký náklad jde. Protož žádají, aby zbytečností při téměř stavění zanecháno bylo.“ Pavel Preiss připomíná, že není jasné, čeho se zanechání zbytečností mohlo týkat – podle něj se to snad vztahovalo ke zdobným článkům průčelí nebo výzdobě interiérů. Průčelí však tehdy bylo z velké části provedeno (nebylo je tak možné zjednodušit) a náklady na výpravu vnitřních prostorů nebyly příliš vysoké. Požadavek zanechání zbytečností se ale mohl vztahovat na výstavbu hlavního průčelí nad korunovou římsou. Běžný přístup renesančního investora směřující k rychlé výstavbě a zejména k brzké možnosti využívání novostavby tu byl navíc odůvodněn nedostatkem finančních prostředků na dokončení původního návrhu – radnice byla proto urychleně zastřešena a věže ani štíty náměstního průčelí zatím nebyly realizovány. Hlavní část radnice při náměstí nebyla v roce 1619, kdy zde již zasedala městská rada, ještě hotova, zároveň však pokračovala výstavba zadního křídla. Z roku 1619 také pocházejí intarzované dveře s nápisem Senatus 1619, přemístěné po zrušení Malostranské radnice do radnice Staroměstské. Hlavní i boční průčelí jsou pojednána tektonicky s horizontálními římsami i pilastry, ve druhém patře náměstního průčelí ukončenými bustami.

Velkou otázkou je autorství návrhu radnice. Je z něho patrné italské školení, na Pražském hradě a Malé Straně však působila velká řada italských architektů. Dalo by se předpokládat, že se na výstavbě Malostranské radnice podílel hlavní hradní architekt (jako tomu bylo dříve u Novoměstské radnice – v letech 1520–1526 Benedikt Ried a po požáru v roce 1559 Bonifác Wohlmut), kterým byl v letech 1602–1616 Giovanni Maria Filippi. Zdá se, že zásadní poznatky v této věci přinesl Pavel Preiss – manýristické prvky průčelí radnice (rozečkané frontony, triglyfy spojené s pilastry v prvním patře, busty s volutovými hlavicemi pilastrů ve druhém patře, obelisky, rámce s volně navlékanými bosami a další) se různě objevují u Vignoly, Amanatiho, Alessiho i Tibaldiho. Při řešení radnice se mohl uplatnit jen architekt znalý tehdejší římské architektury, a tím byl z pražských italských architektů Giovanni Maria Filippi.⁶ Jarmila Krčálová poukázala také na dispoziční řešení nových hlavních prostor orientovaných do náměstí v prvním patře radnice, které patří k tektonicky kompo-

2

3

Obr. 2. Praha, Malostranská radnice, pohled od severozápadu. (Foto K. Kibic)

Obr. 3. Praha, Malostranská radnice, severní průčelí radnice se zachovanou částí nad hlavní římsou. (Foto K. Kibic)

novaným manýristickým interiérům okruhu rudolfinských staveb.⁷ Zároveň prokázala mimořádný význam Filippiho tvorby, k níž patří pohřební památník zesnulého Rudolfa II. z roku 1612 (*castrum doloris*) a stavby na Pražském hradě – Nové stavení, Matyášova brána a Matematická věž –, dále kostelík sv. Rocha na Strahově, spolu s Malostranskou radnicí i zdejší luteránský kostel sv. Trojice, poutní chrám Panny Marie ve Staré Boleslavi a jiné. Na druhé straně je Krčálová autoritou mylného názoru vycházejícího z atikového charakteru bočního průčelí Malostranské radnice, že také její hlavní průčelí mělo být pravděpo-

■ Poznámky

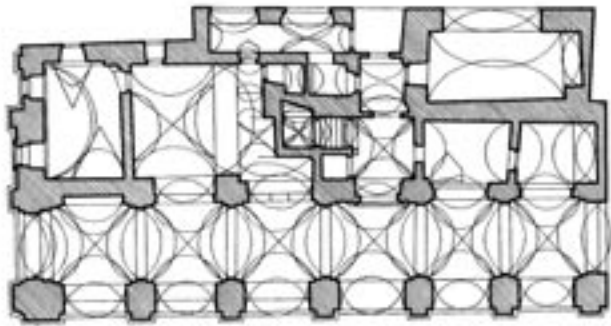
³ Cyril MERHOUT, cit. v pozn. 1, s. 85.

⁴ Karel KIBIC: *Staletá Praha III*, Orbis, Praha 1967, Radnice Menšího města pražského, s. 94.

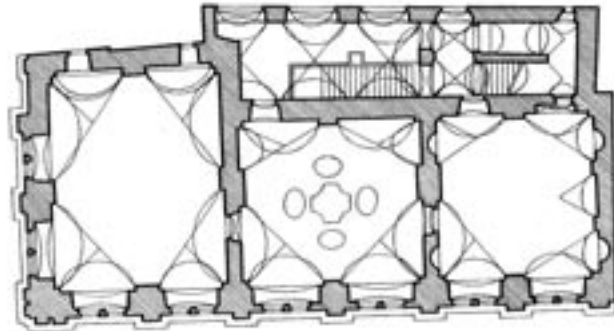
⁵ Pavel PREISS: *Italští umělci v Praze*, Panorama, Praha 1986, s. 98–99.

⁶ Tamtéž, s. 100.

⁷ Jarmila KRČÁLOVÁ: *Dějiny českého výtvarného umění II/1*, Academia, Praha 1989, s. 47.

4

1:20

5

Obr. 4 Praha, Malostranská radnice, půdorysy přízemí a prvního patra. (Kresby K. Kibic)

Obr. 5. Praha, Malostranská radnice, raně barokní vstupní portál. (Foto K. Kibic)

■ Poznámky

8 Jarmila KRČÁLOVÁ: *Italští mistři Malé Strany na počátku 17. století*, in: *Umění XVIII*, 1970, s. 547. Cituje též P. PREISS, viz pozn. 5, s. 100.

9 František RUTH: *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*, Praha 1904, s. 707.

10 Dobroslav LÍBAL, Jan MUK: *Pasport Malostranské radnice čp. 35/III*, SÚRPMO, Praha 1965, s. 6.

11 Například u věží zámků ve Frýdlantě a Nové Vsi, kostelů sv. Vavřince v Horní Blatné a Nalezení sv. Kříže v Doubravníku, fojtství v Branně, u hlásky v Opavě a dalších staveb. Zvoncovitý charakter měly mít i Filippim navržené helmice věží vstupního průčelí luteránského kostela sv. Trojice na Malé Straně.

dobně ukončeno štítovou atikou, kterou pak narušilo cizorodé završení fasády se štíty a věžičkami, ukazujícími na dodatečný projekt severského původu.⁸ Jak dále poukáží, nepředcházelo trojvěžovému řešení se štíty hlavního průčelí Malostranské radnice návrh jeho ukončení štítovou atikou.

Při přestavbě radnice byly obě její části spojeny a po vyvýšení jižní části sjednoceny novou hlavní římsou. U dispozice přízemí je patrná přestavba starší budovy, naopak první patro má jasnou původní skladbu tří hlavních prostor – místnost purkmistra, síň radní a obecní – vesměs zaklenutých neckovými klenbami. Klenbu střední (radní) síně zdobily freskové znaky. Překvapující je trasování schodišť v patrech rovnoběžně s hlavním průčelím vedoucí k úvaze, zda nepocházejí z pozdější doby, po ubourání radničních křídel na východní straně areálu. Jednoramenným schodištěm se v prvním patře vstupuje do křížově klenuté arkádové chodby, zatímco odtud vedoucí schodiště do druhého patra je dvouramenné s vřetenovou zdí. Schodiště v obou patrech však vznikla při přestavbě po roce 1617. Druhé patro částečně přestavěli v 19. století, ale některé zdejší příčky jsou původní, podporující věže v zachované střešní konstrukci. Část radnice byla snad podsklepena, podle Františka Rutha objevil ve sklepě premonstrát a kustos Univerzitní knihovny Karel Rafael Unger v roce 1783 rozsáhlou knihovnu, uschovanou zde za švédské války.⁹ Radnice byla tehdy čtyřkřídlá s vnitřním lichoběžným nádvořím a v jižním křídle byl situován městský pivovar. Zachoval se také renesanční krov náměstního křídla.

Vedle vyčerpaných finančních prostředků zkomplikovaly dostavbu radnice bouřlivé události let 1619 a 1620. Malostranští však neztratili její dokončení ze zřetele. Z roku 1628 pochází odkaz 24 zlatých „na pomoc vystavění rathauzu“ a usnesení nákladníků piva, aby „ku pomoci na vyzdvižení tří věží na rathauze města tohoto památka učinila, načež se dáti z pokladnice dle možnosti, poněvadž málo peněz před rukami jest 30 zlatých dáti za-

vázali a jsou odvedeny.“ Dobroslav Líbal přitom poukázal na to, že dokončení radnice zřejmě považovali malostranští občané za prestižní otázku i v době třicetileté války.¹⁰ Zároveň usnesení nákladníků prokazuje, že zde existoval starší, nerealizovaný návrh trojvěžového průčelí – ne že by byl pro jeho dokončení nově vytvořen. Výstavba věžní části náměstního průčelí se realizovala mezi lety 1628 a 1636, kdy radnici zachytil na dvou městských pohledech Václav Hollar. Na rytině podle jeho kresby z Petřína je chybně zaznamenána s helmicí na uliční výzce proti kostelu sv. Tomáše a naopak bez náměstních věží, na pohledu Malé Strany od východu už správně se třemi věžemi. Na pozdějších rytinách je zachyceno umístění velkého říšského znaku ve vrcholu hlavní, střední věže. Zvětšení detailů oproti skutečnosti bylo u vedutistů časté, ale znak u Malostranské radnice měl navíc nepochybně zdůrazňovat fakt, že Praha byla středem říše – stejně jako byl velký říšský znak situován v roce 1596 na Krocínově kašně na Staroměstském náměstí. Po roce 1620 už Praha hlavním sídlem říše nebyla, znak na radniční věži může být tedy hodnocen jako důkaz realizace staršího návrhu. V literatuře se objevuje mylný názor, že věže hlavního průčelí byly již barokní. Jeho architektura je shodně s částí pod korunovou římsou manýristická (tvarování štítů, dřívky pilastrů dolů se zužující, obelisky, čučky), ale i bání jsou ještě pozděně renesanční – mají zvoncovitý, a ne cibulovitý charakter – shodně s jinými helmicemi té doby.¹¹

Sotva dostavěnou radnici postihl roku 1648 vpád švédského vojska generála Jana Kryštofa Königsmarka, které ji po opanování Malé Strany vydrancovalo. Zpráva purkmistra a rady o události nejvyššímu purkrabímu sice neuvádí stavební poškození radnice, přesto však byl tento zásah spolu s novými provozními požadavky podnětem k úpravě budovy. Na zřízení zdejší kaple se sbíraly finanční prostředky už od roku 1654, k dispoziční přestavbě radnice došlo v roce 1662 za vedení stavitele Viléma Oppenriedera. V podloubí byl zřízen honosný vstupní portál s městským znakem,

Obr. 6. Malostranské náměstí s radnicí, Bedřich Bernard Werner, kolem roku 1740. (Archiv Muzea Hlavního města Prahy)

Obr. 7. Malostranská radnice na prospektu z roku 1743. Rytina O. Pfeffla podle kresby J. J. Dietzlera. (Archiv Hlavního města Prahy)

Obr. 8. Radnice na kolorovaném leptu Malostranského náměstí v roce 1794, Filip a František Hegerové, pohled od jihozápadu. (Archiv Muzea Hlavního města Prahy)

6

polepšeným v roce 1657, s iniciálou F. III. V přízemí vzniklo nové schodištvé rameno do prvního patra, kde byly pozměněné prostory zčásti nově zaklenuty. Kaple zasvěcená Matce boží byla situována v jižní místnosti prvního patra; dosud se tu zachovaly tři niky na bočních stěnách, zatímco obraz Ukládání Kristova těla do hrobu je dnes umístěn v Thunovské kapli Chrámu sv. Víta. V této podobě zůstala radnice až do 80. let 18. století. Její monumentální průčelí dokládá rytina O. Pfeffla podle kresby Jana Josefa Dietzlera z roku 1743, zachycující Malostranské náměstí při korunovačním průvodu Marie Terezie. Rytina Martina Engelbrechta podle kresby Bedřicha Bernarda Wernera z doby kolem roku 1740, ač v detailu neprůkazná, vystihuje dominující postavení radnice v prostoru Malostranského náměstí. Také mědiryt Kašpara Plutha podle kresby Filipa a Františka Hegerů zachycuje náměstí při korunovačním průvodu, a to Leopolda II. v roce 1791. Běh střední radniční věže byla už tehdy nahrazena stanovou střechou, jak je patrné na dvou kolorovaných leptech Filipa a Františka Hegerů z roku 1794.

Výše zmíněné zrušení samosprávy čtyř pražských měst roku 1784 vedlo u Malostranské radnice k přestavbě její dispozice a později i k deformaci hlavního průčelí. V letech 1787–1793 byla přestavěna k účelům fiskálního úřadu, což vyvolalo prostorové přeměny – u hlavního křídla zejména ve druhém patře. Při posouzení budovy po přestavbě s podrobným popisem rozvrhu místností ve všech křídlech a podlažích se v roce 1793 uvádí, že radnice nebyla podsklepena. Po zboření masných krámů ve středu zdejšího náměstí se řezníci v roce 1785 přestěhovali do bývalého radničního pivovaru.¹² Byla rovněž odstraněna na náměstí stojící strážnice a městskou stráž přemístili do severní části zadržované radničního podloubí.¹³ Domovní komise konstatovala v roce 1816 využití radničního areálu pro účely obchodní, bytové i strážní. Od roku 1824 se jednalo o nástavbu třetího patra nad severním uličním křídlem, ale především byla snaha vyřešit problémy

7

stavebně narušených věží a štítů hlavního průčelí. V roce 1826 podal magistrát žádost guberniu o zvýšení rozpočtu na snesení radničních věží, odůvodňovanou jejich špatným stavebním stavem. Gubernium ji schválilo a stavitel Josef Kaura věže i štíty do náměstí odstranil – zůstala však nástavba nad hlavní římsou na severní straně. V té době byla zazděna i zbývající část podloubí. Pro poznání radničního areálu kolem roku 1830 je cenný Langweilův model, který dokládá náměstní křídlo už po stržení věží i štítů, do dvora však se třemi štíty; severní uliční křídlo bylo tehdy tříposchodové s prostou klasicistní fasádou z roku 1827. V 19. století se řešila otázka umístění školních budov na Malé Straně.¹⁴ Klasicistní škola čp. 528/III. z let 1837–1839 v Karmelitské ulici již ve druhé polovině 19. století nepostačovala, a tak byla v roce 1871 postavena v Josefské ulici nová škola čp. 626/III, již bylo obětováno východní křídlo radnice a v roce 1874 jižní křídlo pivovarnické. Při rozšíření této školy roku 1883 bylo ubouráno i severní křídlo, ale k radnici byl na stra-

8

ně severní přístavěn jednopatrový přístavek s architekturou shodnou s hlavní budovou. Z historické radnice se tak dochovala hlavní část, ale bez věží do náměstí a dvorních křidel. V bývalé radnici byla později umístěna Malostranská beseda.

■ Poznámky

12 Malostranská radnice čp. 35/III, in: Umělecké památky Prahy, Academia, Praha 1999, Malá Strana, s. 176.

13 Kateřina BEČKOVÁ: *Zmizelá Praha, Hradčany a Malá Strana*, Pragensia, Praha 2000, s. 91.

14 V polovině 19. století byla klasicistní škola čp. 528/III postavena stavitel Josemem Tredrovským na místě zbořeného karmelu v letech 1837–1839 v Karmelitské ulici. Po výstavbě školní budovy čp. 626/III v Josefské ulici v roce 1873 vznikla novorenesanční škola čp. 472/III na Malé Straně podle návrhu Josefa Srdínka. V letech 1875–1876 postavili Josef Srdínka a Arnošt Jenšovský novorenesanční gymnázium čp. 457/III v Hellichově ulici.

2. Metoda vědecké rekonstrukce památky

Novodobá památková péče je založena na zásadách, jež na začátku 20. století definovali Alois Riegl a Max Dvořák a které při praktickém provádění obnovy památek vedly k *metodě konzervační*.¹⁵ Jako nejvýznamnější hodnotu památky zdůraznili oba autoři „hodnotu stáří“, připustili však novodobý podíl při změně její obsahové náplně. Byla to reakce na dosud převažující tendence při obnově památek „uvést je do původního stavu“, tedy na *metodu puristickou*. Vlastimil Vinter však správně upozornil, že se už od druhé poloviny 19. století uplatňovala také *metoda restaurační*, vycházející z respektování individuální umělecké hodnoty každé jednotlivé památky a zachovávající její autentický vzhled při výměně zchátralých částí v nové hmotě ve stejné formě i materiálu.¹⁶ Památková praxe vedla ve 20. století k uplatnění více metod obnovy, jež Vinter shrnul jako *metody analytickou, syntetickou, rekonstrukční, renovační, regenerační a metodu preventivní ochrany*.¹⁷ Dlouhodobé zkušenosti při obnově památek prokazují, že každá z nich je „ojedinělá“, má osobitý charakter a že i přístup k jejich obnově musí být individuální – není nutné jej ani řadit k některé metodě.

Metoda rekonstrukční byla po roce 1945 vyvolána potřebou obnovy památkových objektů i celých částí měst zničených válkou v jejich historické podobě, převážně dostavbou do původního vzhledu. Metoda rekonstrukce zničené památky byla použita už v památkové praxi po 1. světové válce (tržnice sukna v Yprech z let 1280–1304). Příkladem obnovy památek zničených ve 2. světové válce na principu rekonstrukční metody je bezpočet, můžeme však rozlišit rekonstrukci poničené části památky a ukázky celistvé obnovy zničené budovy. K prvním příkladům patří mimo jiné radnice v Münsteru a Brémách, ukázkami nově postavených památek jsou například původní románská synagoga s přístavbou pro ženy a židovská škola ve Wormsu, obě zničené nacisty.¹⁸ Jak známo, byla rekonstrukční metoda aplikována při obnově městského jádra Varšavy a mnohých polských památek. V pozdější době pokročila památková péče dále, ve zničených interiérech s freskovou výmalbou dokumentovanou jen černobílými fotografiemi byla rekonstruována barevná malířská výzdoba (například v zámku Bruchsal a v některých mnichovských kostelech). Při obnově německých měst šlo o ochranu hlavních památek, zachování „obrazu města“ (*Stadtbild*), respektování blokového charakteru zástavby v původních uličních čarách a dřívějších výškách včetně uplatnění tradičních střech.¹⁹ Na druhé straně se často poškozené památky nižší kategorie neobnovovaly a bořily – mluví se o *zwei-*

te Zerstörung – avšak při uvážlivém postupu bylo ještě možné mnohé z nich zachránit.

Obnova některých prvořadých památek se pro náročnost rekonstrukce vyžadující důkladný průzkum odkládala. Ve Varšavě došlo k rekonstrukci zámku až po obnově městského jádra, přistoupilo se k ní po celonárodní sbírce a průzkumu stylových článků z hromady sutin, které po něm zbyly. S rekonstrukcí zámku se však od počátku počítalo, zatímco například v Drážďanech zaujímaly orgány NDR k obnově zničeného chrámu Panny Marie (Frauenkirche) vždy negativní postoj – třeba tu ponechat hromadu sutin jako památku na válku.²⁰ Přitom centrálně řešená Frauenkirche od architekta George Bähra z let 1722–1743 patřila k vrcholům evropského baroka a tvořila velmi výraznou stavbu Drážďan, zvaných „Florence na Labi“. Situace se změnila po sloučení obou částí Německa. Na rekonstrukci chrámu přispěly tisíce dárců z celého světa, byl proveden dlouhodobý, neuvěřitelně důkladný průzkum architektonických článků i detailů vybraných a očíslovaných z hromady suti s určením jejich původní polohy. Samozřejmě se při rekonstrukci využilo také dochované plánové i fotografické dokumentace – to vše pak dovolilo podrobné zjištění původního stavu a přesnou rekonstrukci do posledních detailů. Urbanistický význam chrámu s 91 m vysokou dvouplášťovou kopulí v městském organismu i panoramatických pohledech není třeba blíže rozebírat.²¹

Obnova varšavského zámku i drážďanského chrámu byla provedena po podrobném průzkumu původního stavu a teorie památkové péče se tu musí vyrovnat se zásadou ceny stáří a jejich autenticitou. Při hodnocení metody obnovy obou památek označují zde uplatněný přístup jako *metodu vědecké rekonstrukce*.

Obecně mohou být důvody rekonstrukce více či méně zachovaných historických staveb čtyři: památkové, architektonicko-urbanistické, politické a turistické. Většinou se tato hlediska prolínají, ale odlišnost tu vyplývá z pohledu, které z nich převažuje. Obnova částí hradeb v Babyloně je nepochybně odůvodněna především turistickými aspekty – fragmentárně se zachovaly jen jejich dolní části či základy, výška hradeb nebyla zjistitelná, způsob ukončení také ne – realizace obnovy jejich úseku se neshoduje s metodami památkové péče. U jiné památky starověké Mezopotámie – zikkuratu ze sušených cihel v Uru – by bylo sice možné přičistit jeho obložení pálenými cihlami výše zmíněné metodě preventivní ochrany, ale zase tu rozhodovala hlediska turistická. U antických památek se někdy doplňují jejich části, které pak přispívají k představě původního stavu. Příkladem je

poválečná úprava starořímského divadla v bulharském Plovdivu, důvěryhodnost má zvyšovat fragmentárnost doplnění. Z památkového hlediska je tu závažná otázka objektivního zjištění původního stavu stejně jako míra doplňování.

Už od 19. století docházelo i u nás k rekonstrukcím původního stavu, a to často po požárech. U staroměstského chrámu Panny Marie před Týnem v Praze shořela v roce 1819 stanová střecha s nárožními vízkami severozápadní věže a byla pak do roku 1839 obnovena v původní podobě. Na konci 2. světové války vyhořela při Květnové revoluci v roce 1945 Staroměstská radnice a její věž i arkýř byly následně rekonstruovány do dřívější podoby. Stejně tak dostala tehdy shořelá baň věže kroměřížského zámku svůj původní vzhled. V roce 1963 shořela stanová střecha s nárožními vízkami věže chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Tachově, vzniklá při jeho regotizaci v letech 1904–1908 podle návrhu architekta Antonína Cechnera; i ta byla autenticky obnovena. Podnětem k úpravě či rekonstrukci zastřešení věže nemusel být jen požár. U radnice ve Vyškově to bylo válečné poškození v roce 1945, u věží klášterů na Hradisku u Olomouce a ve Žďáru nad Sázavou byl šťastně obnoven původní barokní stav. Méně příznivé je nové barokně pojaté ukončení věží Dientzenhoferova chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích. Věž zámku v Přerově dostala po současně kuželovou střechu. Problém řešení zastřešení věží historických staveb je v památkové péči nadále aktuální (například náhrada provizorního za-

■ Poznámky

15 Alois RIEGEL: *Der moderne Denkmalkultus, sein Wesen und seine Entstehung*, Wien 1903; Max DVOŘÁK: *Katechismus der Denkmalpflege*, Wien 1916.

16 Vlastimil VINTER: *Úvod do dějin a teorie památkové péče I.*, SNP, Praha 1971, s. 170.

17 Tamtéž, s. 170–171.

18 Synagoga založená v roce 1034 a přestavěná v letech 1174–1175 byla nacisty zničena. K její nové výstavbě došlo v roce 1961.

19 Karel KIBIC: *K problematice novostaveb v historickém prostředí měst*, in: *Zprávy památkové péče* 65, 2005, č. 1, s. 15.

20 V nedalekém kostele sv. Sofie byly po válečném ničení z větší části zachovány obvodové zdi a zničeny jen klenby a novogoticky ukončené věže. Zdejší orgány se však rozhodly jej zbořit s odůvodněním, že je třeba zajistit plochu pro palác Republiky.

21 Petr KUČERA: *Znovupostavení památky, aneb máme co dohánět*, in: *Věstník klubu Za starou Prahu* XXXVI, 2006, č. 2, s. 22–24. Mezitím vyšel v ZPP i hodnotící článek prof. Bukovského.

střešení věží farního chrámu sv. Mikuláše v Chebu po zničení původního v roce 1945) – v historických městech se tyto stavby výrazně uplatňují v obrazu a panoramatu města. Nejvýznamnější rekonstrukcí v celém československém státě v období let 1945–1990 byla obnova Bratislavského hradu, iniciovaná prof. Alfrédem Pifflem a z velké části pod jeho vedením realizovaná. – Jako podnět k rekonstrukci Betlémské kaple podle návrhu prof. arch. Jaroslava Fragnera a Ing. Bedřicha Hacara se shledávají politické důvody, není však správná její charakteristika v Uměleckých památkách Prahy jako „novostavba na základě dochovaných plánů, vedut a zbytků původní stavby“.²² V české památkové péči se řešil rovněž problém rekonstrukce štítů a atiky na historických objektech. V letech 1987–1988 byly u nárožního domu čp. 603/I na Staroměstském náměstí v Praze rekonstruovány štíty odstraněné při přestavbě v roce 1858. Podobně pak byla rekonstruována štítová atika kaplanky v čp. 159 v Českém Krumlově stržená ve druhé polovině 19. století a předtím fotograficky dokumentovaná.²³ Lze však také uvést příklady celistvé rekonstrukce staveb – náhrady památek jejich kopiemi. V roce 1914 byl v Českém Krumlově při zřizování hotelu Městský dvůr na západní straně dnešního náměstí Svornosti zbořen měšťanský dům čp. 13 a jeho průčelí pak bylo při zástavbě parcely rekonstruováno do původní podoby – příznivě z hlediska urbanistické skladby štítových domů západní strany náměstí. V nedávné době zcela shořelý pozdně gotický kostel sv. Kateřiny s roubenou konstrukcí v Hrabové (okres Ostrava) byl před časem nově postaven jako kopie původní stavby. V teorii památkové péče se metoda rekonstrukce zbořené památky (její kopie) uvádí jako jedna z forem nové výstavby v historickém prostředí.²⁴

Rekonstrukce drážďanské Frauenkirche je výzvou, aby se teorie památkové péče vyrovnala s metodou její nové výstavby. Pokračuje také obnova celé přilehlé čtvrti rekonstrukcí měšťanských domů stojících na Novém náměstí po odkrytí a archeologickém průzkumu jejich základů. Je třeba posoudit, do jaké míry odpovídá rekonstrukce chrámu Panny Marie výše zmíněným architektonicko-urbanistickým důvodům obnovy a do jaké metodám památkové péče. Uvažovaná obnova věží a štítů Malostranské radnice je oproti drážďanskému příkladu v něčem odlišná, v jiném se shodují. Oboje mě vede k obecné úvaze, jak je rekonstrukce památky teoreticky podmíněna.

Použití metody vědecké rekonstrukce při obnově památky má být podle mého názoru podloženo čtyřmi kritérii (předpoklady):

- Jedná se o cennou historickou stavbu, případně se významně uplatňující urbanisticky;
- k rekonstrukci navržená partie je jen dílčí částí stavby, *pars in toto*, a to menší částí objektu – tedy *pars minor in toto*;
- původní stav k rekonstrukci navrhované části je po zevrubném průzkumu nesporně zjištěn a dokumentován;
- pro rekonstrukci je zajištěna vysoce kvalitní projektová příprava a stavební realizace.

Je otázkou, zda by pro uplatnění metody rekonstrukce neměla být ještě další podmínka, a to zachování prostředí památky. Dospěl jsem k názoru, že původní prostředí sice zdůrazňuje hlediska pro zmíněnou metodu, není však pro ni předpokladem bezpodmínečným. Při definování přesně vymezených podmínek pro použití metody vědecké rekonstrukce nelze u prvních tří hledisek vyloučit jejich jistou relativitu. Stavba (památka) může být významná z hlediska světového, evropského, národního, regionálního nebo třeba daného sídelního celku. Relativní může být i rozsah doplňované části, zvláště s přihlédnutím k prostředí, kde se tato památka nachází. Požadavek jejího dílčího i menšího podílu v poměru k celé stavbě vychází ze snahy jednak zachovat odpovídající míru autenticity, jednak při napojení na existující část zajistit věrnější rekonstrukci části doplňované. Dokumentace původního stavu může být doložena různě – zachovanými stavebními prvky, na starých plánech, rytinách, fotografiích a tak dále – případně na více z uvedených dokladů. Ale relativita pohledů nemění u metody rekonstrukce nutnost splnění čtyř výše uvedených kritérií.

Před aplikací zmíněných podmínek pro případnou obnovu věžového průčelí Malostranské radnice prověřím nyní správnost stanovených zásad i výsledného řešení na příkladu již uvedeném a realizovaném, u obnovených štítů domu čp. 603/I na Staroměstském náměstí v Praze. Tento dům U bílého jednorožce je velmi významný sám o sobě i jako součást historické zástavby. Vznikl ze dvou románských domů, z nichž se částečně dochovalo zdvojsklepných prostorů. Ve 14. století byly oba domy rozšířeny a honosně goticky přestavěny, s přístavbou předloženého žeberně klenutého podloubí u domu severního. Za Trčků byly domy spojeny a renesančně přestavěny v jeden. V roce 1770 došlo k jeho přepatrování s vložením obytného polo-
patra do atikové zástavby se štítovým ukončením, o něž dům přišel při pozdně klasicistní přestavbě roku 1858 podle plánů stavitele Jana Bělského. Dům je mimořádně cenný i z vizuálního hlediska, uplatňuje se na pohledu k východní straně ná-

městí s Týnským chrámem od Staroměstské radnice, snad nejmonumentálnějším prospektu našich měst. Přes odstranění štítů je původní stav dokumentován na zobrazení Vincence Morstadta z roku 1847 a především na fotografii z doby před rokem 1858. Fotografie dobře zaznamenala původní stav štítů, také po stavební stránce byla jejich obnova kvalitní. *Čtyři stanovené podmínky pro rekonstrukci byly splněny a staré Praze byl vrácen zmíněný prvořadý pohled.*

3. Řešení obnovy průčelí Malostranské radnice

Tématem Malostranské radnice jsem se zabýval již dříve – jejím stavebním vývojem, dispozicí, architekturou, řešením jako radniční budovy, urbanistickým začleněním i otázkou případné obnovy horní části hlavního průčelí.²⁵ Hodnotil jsem rovněž kompozici jejího původního průčelí v rámci posouzení ostatních renesančních radnic na našem území²⁶ i ve vývoji další radniční architektury.²⁷ Malostranské radnici věnoval studii rovněž Cyril Merhout,²⁸ budovu posoudily v rámci naší renesanční architektury Eva Šamánková²⁹ a Jarmila Krčálová,³⁰ zásadní význam má také pasport objektu čp. 35/III od Dobroslava Líbala a Jana Muka.³¹

K otázce případné obnovy původního průčelí, či ponechání v současném stavu se v minulosti vyslovalo několik autorů. František Ruth se v Kronice královské Prahy vyjádřil v roce 1904 k tehdy zalděnému podloubí i radničním věžím – „pěkné by

■ Poznámky

²² *Umělecké památky Prahy, Staré Město-Josefov, Academia, Praha 1996, s. 58.*

²³ Záměrně zde neuvádím rekonstruované štíty domů čp. 27A–31A na severní straně Husova náměstí v Novém Městě nad Metují – situace zde byla složitější.

²⁴ Je zařazena do kategorií: nové tvůrčí dílo, pojetí historizující, kontextuální, kontrastní a tzv. neutrální, kopie, parafráze zaniklé stavby. Viz Karel KUČA, Věra KUČOVÁ: *Principy památkového urbanismu*, SÚPP, Praha 2000, s. 26–32.

²⁵ Viz pozn. 4, s. 91–110.

²⁶ Karel KIBIC: *Renesanční dům radní našich měst a jeho kompoziční vývoj*, in: Ochrana pamiatok. Monumentorum tutela, č. 4, Bratislava 1971, s. 163–240.

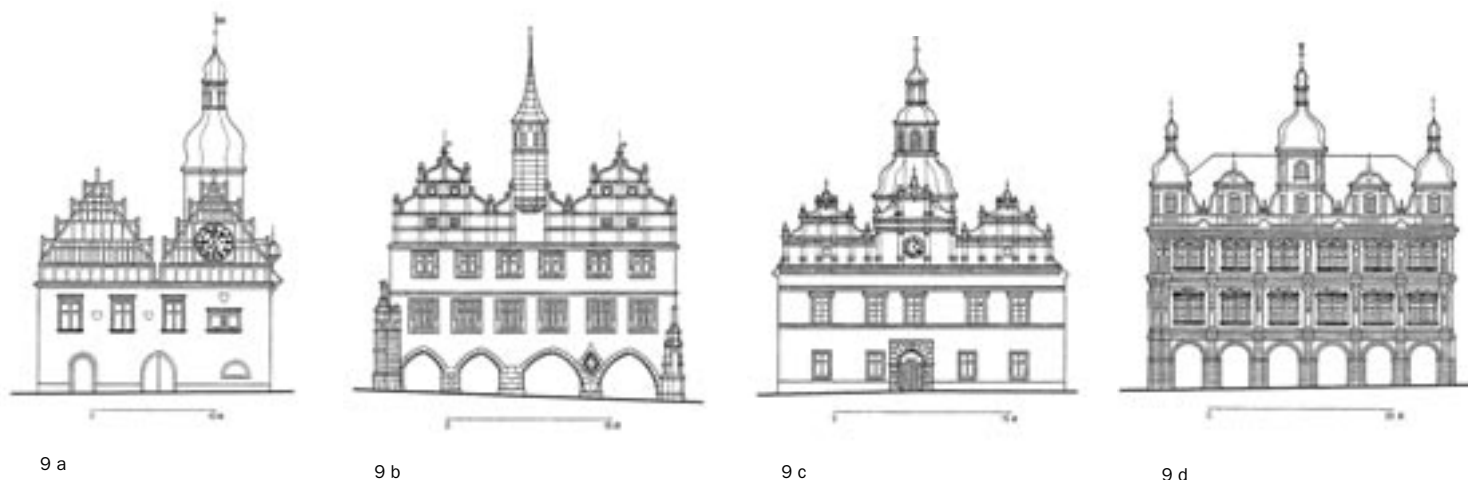
²⁷ Karel KIBIC: *Historické radnice*, Praha 1988, s. 71.

²⁸ Viz pozn. 1 a 3.

²⁹ Eva ŠAMÁNKOVÁ: *Architektura české renesance*, SNKLU, Praha 1961, s. 96.

³⁰ Viz pozn. 8.

³¹ Viz pozn. 10.

Obr. 9. Kompoziční vývoj radnic se střední věží (a. renesanční – Louny, b. Litoměřice, c. Stráž, d. Malá Strana). (Kresby K. Kibic)

bylo je (*podloubí*) obnoviti i znovu zříditi věže“.³² Velmi překvapující názor publikoval Ing. Adolf Janoušek v článku o nutnosti úpravy východní strany Malostranského náměstí ve sborníku Za starou Prahu v roce 1947: „Věží a štítů na bývalé radniční budově čp. 35, zbořených roku 1826, netřeba želeť. Byly pozdější a podřadnější než ostatní průčelí, nevyrůstaly organicky z jeho architektury; byly na střechu jen dodatečně posazeny, a to v lichém počtu pěti, ačkoliv počet okenních sdružených otvorů je sudý, šest v každém patře“.³³ Janouškovi šlo tehdy především o uvolnění podloubí, v hodnocení horní části hlavního radničního průčelí se mylil. D. Líbal a J. Muk uzavírají stavebně-historický průzkum radnice dvojími směrnicemi. „První obsahují pokyny zcela nepochybné a nesporné; druhé, týkající se rehabilitace celkového zevního vzhledu radnice, musí se státi předmětem úvah, diskusí i architektonických studií. Druhé jsou směrnice, vztahující se k námětu obnovení odstraněných věží a štítů. Tyto tvořily vyvrcholení radniční fronty a vtiskovaly budově charakter významné lokální dominanty, která výrazně ovládala prostor Malostranského náměstí. K odstranění věží i štítů nedošlo z důvodů architektonických, ale výhradně technicko-ekonomických, jako doklad pauperitního a stavebního období první poloviny 19. století. Uvážíme-li, že umělecké hodnoty staveb nepředstavuje toliko jejich materiál, ale především realizovaná tvůrčí práce architekta, není tu vlastně žádných ideových zábran k rehabilitaci velkolepého díla radnice, které je na prvý pohled torsem... Ideový závěr směřuje tedy dle našeho názoru k výhledové obnově věží i štítů“.³⁴ – K obnově věží Malostranské radnice vyzýval také architekt Bohumír Kozák, v 70. letech předseda Klubu Za starou Prahu. Já sám jsem se k obnově horní části radničního průčelí vyslovil v knize o našich historických radnicích: „Mimořádná hodnota radnice i její dochované historické prostředí vyžadují, aby bylo

obnoveno hlavní průčelí s věžemi a štíty, jak pro to existují dostatečné podklady“.³⁵ Nyní posoudím vhodnost použití metody vědecké rekonstrukce při řešení obnovy průčelí z hlediska čtyř výše stanovených kritérií: Malostranská radnice je *mimořádně hodnotná budova*, a to jak ve stávajícím stavu (právem je v Uměleckých památkách Prahy označena třemi hvězdičkami), tak především jako bývalá radniční budova s trojvěžovým průčelím. Jako stavba v dnešní podobě – její průčelí je složité tektonicky členěno, s průběžnými římsami nad přízemím, prvním i druhým patrem, s pilastry ve všech podlažích, při nároží sdruženými, v prvním patře s konzolovými hlavicemi a ve druhém patře s maskarony v jónských hlavicích. Okna obou horních podlaží jsou edikulována s rozevřenými trojúhelnými frontony v nadpraží, vždy s vázou v jejich středu a čučky po stranách. Architektonické články mají manýristický charakter a prokazují souvislosti s nejpokročilejší italskou architekturou té doby. Renesanční stavby v českých zemích naopak mívají sgrafitem zdobené fasády a tektonicky členěná průčelí jsou u nás zcela výjimečná, vesměs prokazující vynikajícího architekta.³⁶ Z našich radnic má takové průčelí ještě radnice v Telči; po připojení sousedního domu je členěno římsami a lezény s datováním 1574.³⁷ Hodnotu dvoupáštového průčelí ještě zvyšuje barevné rustikování vnitřní stěny.

K otázce prvotního pojetí hlavního průčelí (zda celkově byla radnice původně pojata jako atikový typ): Radnici měšťané umísťovali vždy na náměstí (výjimky potvrzují pravidlo) v sousedství měšťanských domů, *od nichž se radniční budova lišila větším měřítkem, kompozičním řešením a zvýrazněnou polohou na náměstí* (v jeho středu, v nároží náměstní strany). *V době gotické se u radnic uplatnily tři kompoziční typy* – typ s nárožní věží, typ štítový (s věžičkou ve vrcholu štítu) a centrální (ve středu náměstí). *V době renesanční*, kdy došlo

ke vzniku mnoha dalších měst v souvislosti s druhou etapou těžební činnosti a především s povyšováním vesnic na městečka a města, se velmi rozvíjela městská samospráva a rovněž výstavba radnic. *Také počet kompozičních typů se zvětšil na osm* – vedle tří dřívějších – byly to typy atikový (Prostějov), šířkový (Plzeň), se střední věží (Litoměřice), arkýřový (Opava) a asymetrický (Kyjov). Radniční typy u nás samozřejmě nebyly bez souvislosti s jinými zeměmi. Italský vliv se projevil zejména u dvou – atikového a šířkového. V Itálii se městské prostory obestavovaly šířkově, zatím-

■ Poznámky

32 Viz pozn. 9, s. 706.

33 Adolf JANOUŠEK: *Nutnost úpravy východní strany Malostranského náměstí*, in: *Věstník klubu Za starou Prahu* XXII, 1947, č. 9, s. 91.

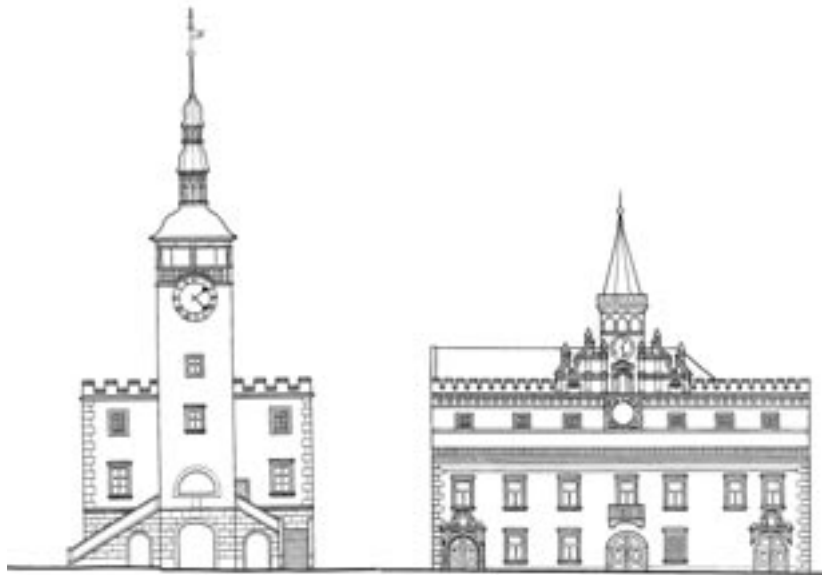
34 Viz pozn. 10, s. 45–47.

35 Viz pozn. 27, s. 71.

36 Tektonicky členěné průčelí mají též Velká míčovna na Pražském hradě, druhé patro vstupního křídla pardubického zámku, letohrádek v Opočně, dům čp. 10 na náměstí v Telči a jiné; před novogotickou přestavbou je měl i královský letohrádek v Bubenči po renesanční úpravě. Stavby mohly být tektonicky členěny i architektonickým sgrafitem – viz pilastry u domu čp. 61 v Telči, čp. 257/III v Praze-Malé Straně a tak dále.

37 Na mimořádný význam architektury telčské renesanční radnice poukázala Jarmila Krčálová, s pravděpodobným autorstvím Baltazara Maggiho di Arogno. Viz Jarmila KRČÁLOVÁ: *Renesanční stavby B. Maggiho v Čechách a na Moravě*, Academia, Praha, 1986, s. 72.

co pro naše gotické prostředí byly charakteristické hloubkově navržené parcely (měštanské domy se štítovým průčelím). Atikový typ radnice představuje vnější překrývání střech atikou (radnice v Prostějově, Bohdanči, Pardubicích, Roudnici nad Labem) či štítovou atikou (radnice v Českém Krumlově). Pro šířkový radniční typ je charakteristická pohledově se uplatňující sedlová střecha s hřebenem rovnoběžným s hlavním průčelím a obvykle s věžičkou v jejím středu (Sokolov, Horní Slavkov, Jirkov, Plzeň). V renesanci lze u jednotlivých typů sledovat v různé míře vývoj kompozičního řešení se střední věží zvláště výrazně. Tento typ se uplatňoval ve dvou alternativách – s věží zbudovanou od přízemí nebo s věží (věžičkou) situovanou nad hlavní římsou. Věž vyzdřená od přízemí byla někdy předsazena s předloženým schodištěm (Ostrov nad Ohří, Kroměříž), jindy v lici hlavního průčelí v možném spojení s atikou (Veselí nad Lužnicí). Rovněž u druhé alternativy mohlo dojít ke spojení věže s atikou (Havlíčkův Brod, původně Chrudim a Brtnice). Pozoruhodný byl kompoziční vývoj typu se střední věží mezi dvěma štíty. Začínal u radnice v Lounech vystavěné po požáru města v roce 1517 (dnes zbořená, věž byla na střeše za jedním štítem – tak tomu bylo původně i u radnice v Jeně). Zásadním vývojovým přínosem v tomto řešení byla radnice v Litoměřicích (1537–1539), jež se stala vzorem pro další radnice (například ve Stříbrně). Při umístění věže na sedlové střeše s hřebencem rovnoběžným s hlavním průčelím mohlo dojít k propojení typu šířkového s typem se střední věží. Takovou budovu představuje radnice v Prachaticích (1570–1571), jež původně měla střední věž na sedlové střeše. Jedná se vlastně o renesanční městský palác a střešní věžička měla vyjadřovat radniční funkci budovy. Provázání věže nad hlavní římsou (zde lunetovou) s průčelím je velmi volné. Tato tendence pak v dalším vývoji radnic pokračuje. Výrazně se projevila u Malostranské radnice, která představuje vyvrcholení radničního typu se střední věží – budova měla po stranách nižší věže, šlo tedy o kompozici trojvěžovou. A. Janoušek však nebyl obeznán s vývojem radniční architektury a volnější vazba dolní i horní části zde nebyla způsobena dvouetapovostí výstavby. Šest oblouků přízemí – polohu hlavní věže nad pilastrem obou horních podlaží i pilířem v přízemí způsobila přestavba starší budovy – není tedy dokladem podřadnějšího řešení, mohutná hlavní římsa vztahy obou částí ruší. Stejně je tomu u renesanční radnice v Telči, která má po připojení sousedního domu v přízemí čtyři oblouky s pilířem i lizénou ve středu průčelí. Věžička nad nosným článkem je zde opět oddělena mohutnou hlavní římsou s postranní atikou

10

a cimbuřím. V dalším vývoji se na trojvěžovou kompozici Malostranské radnice navázalo u dalších významných měst – v 18. století v Českých Budějovicích, v 19. století u nové radnice v Liberci. K názoru, že atikový charakter bočního průčelí Malostranské radnice svědčí o atikovém charakteru jejího hlavního průčelí, a otázce, proč byla na boku radnice atika a nemohl zde být štítek náměstního charakteru, je prosté vysvětlení. Její sedlová střecha je do ulice zvalbena s položitím pojednaným jako atika mezi dvěma věžemi. Ač byla výstavba horní části náměstního průčelí z výše uvedených důvodů zatím odložena, na severní straně ji bylo nutné ihned realizovat. Řešení celé radnice a její horní a střední části hlavního i bočního průčelí nad korunovou římsou tedy vyšlo z jednoho návrhu, realizovaného ve dvou krátké na sebe navazujících etapách.

Radnice s trojvěžovým průčelím byla pozoruhodná i z hlediska urbanistického. Při řešení náměstního prostoru byl renesanční urbanismus v českých zemích založen na horizontále měštanských domů a diagonále (diagonálách) veřejných budov.³⁸ Po výstavbě radnice byl na Malostranském náměstí nahrazen gotický farní chrám sv. Mikuláše chrámem barokním a stylově pozměněna i průčelí některých měštanských domů, ale v zásadě zde zůstaly původní urbanistické vztahy. Nemohu proto souhlasit s Janouškovými objemovými argumenty (věže radnice by byly v rozporu s dnešním stavem), doloženými jeho neumělými kresbami jednotlivých etapových stavů.³⁹

Shrnutí:

a) Malostranská radnice je mimořádně významná stavba. Emanuel Poche ji nazval „stavební klenot města“, Pavel Preiss ji hodnotil jako „nejreprezentativnější měštanskou architekturu pozdního manýrismu v Praze“. Ve své původní podobě před-

Obr. 10. Dvě alternativy radničního typu se střední věží – 1. s věží vyzdřenou od přízemí (Kroměříž), 2. s věží nad hlavní římsou (Havlíčkův Brod). (Krsby K, Kibic)

stavuje Malostranská radnice vedle plzeňské naší nejhodnotnější renesanční radnici a patří k nejvýznamnějším evropským radnicím doby renesanční.

b) K rekonstrukci navržená partie (horní část náměstního průčelí) je v rámci celé radnice jen dílčí částí, severní část nad korunovou římsou je zachována. Na druhé straně chybějící část má zásadní význam pro charakter objektu jako radniční budovy. Pohled na radnici od severozápadu je velmi nepříznivý, ukazuje radnici v torzálním stavu.

c) Původní stav chybějící části je dobře dokumentovaný – zachované věže bočního průčelí dokládají výšku postranních věží hlavního průčelí včetně jejich architektury a tvarování hlavní římsy. Doklady na různých starých rytinách se kvalitativně liší, ale na rytině z roku 1743 i na obou pohledech z roku 1794 je původní stav precizně zaznamenán – přes jejich malé odlišnosti musím zásadně konstatovat, že si tyto pohledy neodporují, ale naopak se doplňují. U některých detailů (obelisky, čučky) lze nalézt analogie v dobové malostranské architektuře (například na domě čp. 261/III U zlatého lva).

■ Poznámky

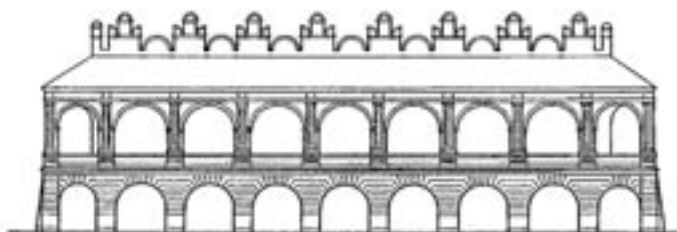
38 Viz pozn. 4, s. 109.

39 Viz pozn. 33, s. 90–91. Jižní jednopatrová část radnice ve stavu v roce 1606 byla oproti Janouškově rekonstrukci nižší než část nárožní, u níž nebylo druhé patro atikové. Hlavní, ale ne tak podstatnou změnou proti původnímu stavu byla výstavba záložny čp. 38–40/III s nárožní věží, Janouškem na perspektivě neúměrně zvětšenou.

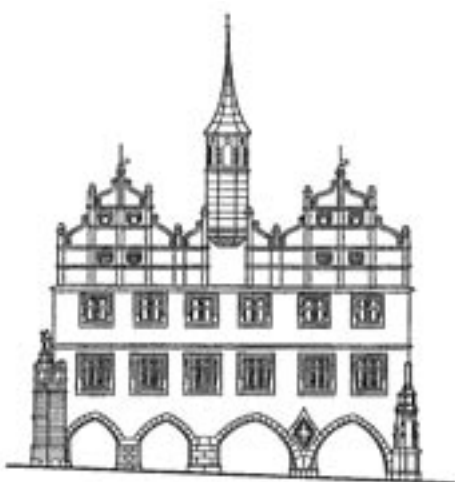

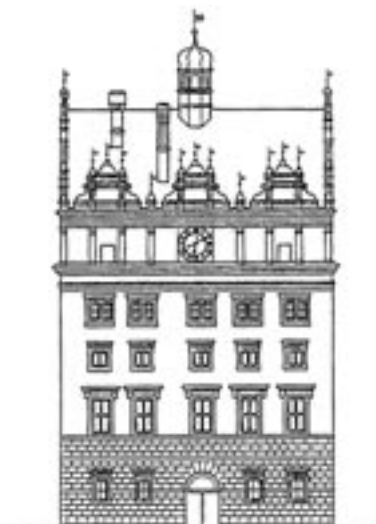
11a

11b

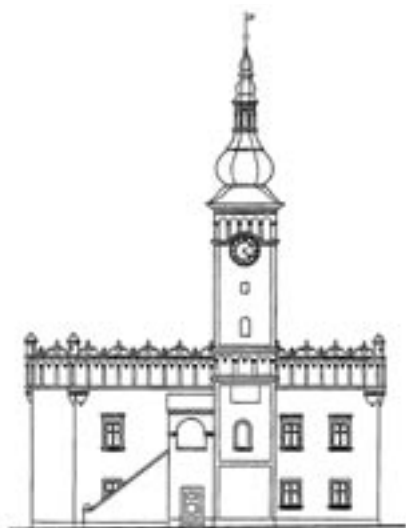
11c

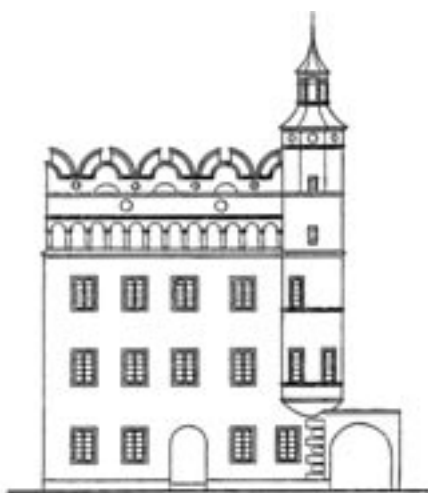
11d

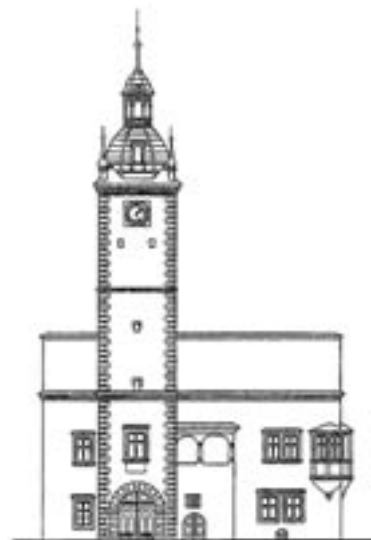
11e

11f

11g

11h

Obr. 11. Kompoziční typy radnic v době renesanční: a. typ s nárožní věží (Mladá Boleslav), b. atikový (Prostějov – stará radnice), c. se střední věží (Litoměřice), d. šířkový (Plzeň), e. štítový (Ústí nad Labem – zbořena), f. centrální (Odry – zbořena), g. arkýřový (Opava – zbořena), h. asymetrický (Kyjov). (Kresby K. Kibic)

Poznámka:

– Při návrhu rekonstrukce části stavby není rozhodující, kolik let uplynulo od její destrukce (u průčelí Malostranské radnice je to 180 let) – důležitá je míra jejího poznání. Frauenkirche byla rekonstruována po 60 letech, štítu domu čp. 130/I po 130 letech, Bratislavský hrad vyhořel v roce 1811 po 150 letech, klášterní kostel v Sedlci (vypálený husity v roce 1421, roku 1700 z něj stály jen obvodové zdi) po více než 280 letech.

– Při obnově hlavního průčelí Malostranské radnice se připouští novodobý podíl úpravy (obecně k němu dochází při obnově každé památky). K rekonstrukci věží a štítů zřejmě přispěje využití podkroví s okny.

– Náklady na rekonstrukci věží a štítů Malostranské radnice se odhadují na 9 mil. Kč, náklady na obnovu Frauenkirche byly proti tomu nesrovnatelně vyšší.

d) Předpokladem úspěšné rekonstrukce horních částí Malostranské radnice je kvalitní projektová příprava a stavební realizace. Význam kvalifikované stavební výroby při rekonstrukci zdůraznili již autoři pasportu radnice čp. 35/III Dobroslav Líbal a Jan Muk v roce 1965 – předpokladem je tu „řádně organizovaná a vybavená specializovaná stavební výroba, způsobilá vyřešit náročný úkol bezvadně do všech detailů“.⁴⁰ Znovu je nutné připomenout kvality obnovy drážďanského chrámu, která vesměs předčila jiné poválečné rekonstrukce. Památková péče v českých zemích i zdejší specializovaná stavební výroba je schopna se německým organizacím vyrovnat.

U Malostranské radnice jsou tedy splněny všechny čtyři předpoklady pro uplatnění metody vědecké rekonstrukce nezachované části jejího hlavního průčelí.

Zbývá se vyjádřit k rekonstrukci drážďanského chrámu Panny Marie ve světle metod památkové péče a k posouzení navrhované obnovy hlavního průčelí Malostranské radnice z hlediska památkové teorie A. Riegla a M. Dvořáka.

Drážďanská Frauenkirche není pouhou kopií původní stavby, při rekonstrukci se využilo jejích základů, místy až do výše zachovaných zdí, s uplatněním kamenných kvádrů a architektonických

článků vybraných ze sutí. Rytiny, kresby, plány i fotografie posloužily k bezpečnému poznání původního stavu, obnova je provedena nanejvýš věrně. Po stavební stránce nahradila přitom dřívější vnitřní hrázďení skrytá ocelová konstrukce, celá rekonstrukce byla provedena na nejvyšší technické úrovni. Ze čtyř stanovených podmínek pro vědeckou rekonstrukci nebylo splněno kritérium, že doplňovaná část má být jen menší částí celé stavby, aby byla zachována její autenticita. Je nesporné, že použití původních detailů výrazně přispělo k věrohodnosti obnovy. Setrvávám však na uvedené podmínce pro památkovou rekonstrukci a hodnocení shrnuji závěrem, že při obnově chrámu Panny Marie byly obě metody (architektonicko-urbanistická i památková) propojeny. Přitom není možné opomenout turistický význam rekonstrukce – návštěvnost Drážďan v její souvislosti výrazně stoupla. Jinak rekonstrukce chrámu velmi zpochybnila tvrzení, že „památka má právo umřít“.

Tuto úvahu jsem začal připomenutím vzniku moderní památkové péče na začátku 20. století, teorií A. Riegla a M. Dvořáka. Bylo by proto zajímavé, jaký názor by asi přijali k návrhu obnovy věžního průčelí Malostranské radnice. V letech 1903–1904 se jednalo o rekonstrukci průčelí *Novoměstské radnice v Praze*, rovněž postižené po zrušení její samosprávné funkce roku 1784. C. k. ústřední komise pro památky umělecké a historické ve Vídni k ní tehdy podala dvojí vyjádření, která lze promítnout i na radnici Malostranskou. Přitom u Novoměstské radnice byla oproti Malostranské památková situace ještě složitější – v první polovině 19. století nebyla jen odstraněna část radničního průčelí nad hlavní římsou (jako u radnice Malostranské), ale došlo i k otlučení kamenné fasády pod ní. Je proto užitečné připomenout tehdejší postup řešení Novoměstské radnice a vyjádření vídeňské komise.

Po zrušení samosprávné funkce v roce 1784 byla Novoměstská radnice využita k účelům trestního soudu. Už v roce 1795 byla přepatrována obecní síň s rozdělením obou takto získaných podlaží příčkami na několik kanceláří. Radnice novému účelu nevyhovovala, a proto byla na příkaz císaře Františka I. v letech 1806–1811 přestavěna – její průčelí bylo nahrazeno prostou klasicistní fasádou, protaženou před přistavěnou část s druhým nádvořím, a radniční štíty byly strženy. Po výstavbě nového justičního paláce čp. 2 v sousedství staré radnice v roce 1903 mu mělo být přizpůsobeno i její průčelí. Tehdy proti tomu naši architekti, znalí reprezentační podoby renesančního průčelí radnice z Dietzlerova zobrazení z roku 1743, protestovali. Antonín Cechner se přitom rozhořčeně tážal: „Ale co zde s tou německo-francouzskou renesancí s modernistickým detailem a gothickými vi-

kyři?“⁴¹ Podal pak návrh rekonstrukce, kterou se rovněž zabýval Antonín Balšánek. V prosinci roku 1903 projeví všichni pražští konzervátoři při stavební komisi přání změnit fasádu podle původního stavu.⁴² Ale místodržitelství návrh výnosem z 25. února 1904 zamítlo se zdůvodněním: „Požadavku zástupců rady a magistrátu hlavního města Prahy, aby část budovy trestního soudu při věži v průčelí obnovena byla podle podoby bývalé radnice Novoměstské, jak se udržela až do 18. století, nelze místodržitelství po vyslyšení c. k. ústřední komise pro památky umělecké a historické ve Vídni vyhověti z důvodů zásadních, poněvadž se tu nejedná o zachování stávající památky umělecké i historické, nýbrž jeví se v žádosti této snaha, aby stav již dlouho neexistující, a to v případě příznivém jen ještě na základě starých, co do spolehlivosti nenasnadno přezkoumatelných zobrazení znovu získán byl“; následovaly pak další argumenty proti obnově průčelí – „bylo by to v rozporu s architekturou trestního soudu a vzhled náměstí se během posledních dvou desetiletí pronikavě změnil“. Průzkum v roce 1904 však odkryl původní honosnou architekturu radnice. Ukázalo se, že radnice měla kamenné průčelí, jehož architektonické články byly při klasicistní přestavbě v letech 1806–1811 otlučeny a překryty cihelnou přizdívkou s použitím osekáných detailů jako výplňového materiálu.⁴³ Nálezy podpořily názor na obnovu původního průčelí a Antonín Wiehl pro jeho rekonstrukci argumentoval: „Umělecko-historický moment obsahuje totiž pojmy dva: umění a historii. S hlediska historie stáří náleží přednost. V tomto případě přistupuje však ještě další okolnost; je to budova, ve které defenestrací radních osob dán byl podnět k válkám husitským, které i veškerými sousedními zeměmi dlouho svými následky otřásaly. Ze stanoviska uměleckého je původní fasáda malebnější, bohatší a monumentálnější, kdežto nově navržená fasáda jest nám cizí. Proto komise protestuje proti snaze Novoměstskou radnici obdobně s novou budovou trestního soudu pokud se týče zevnějšku

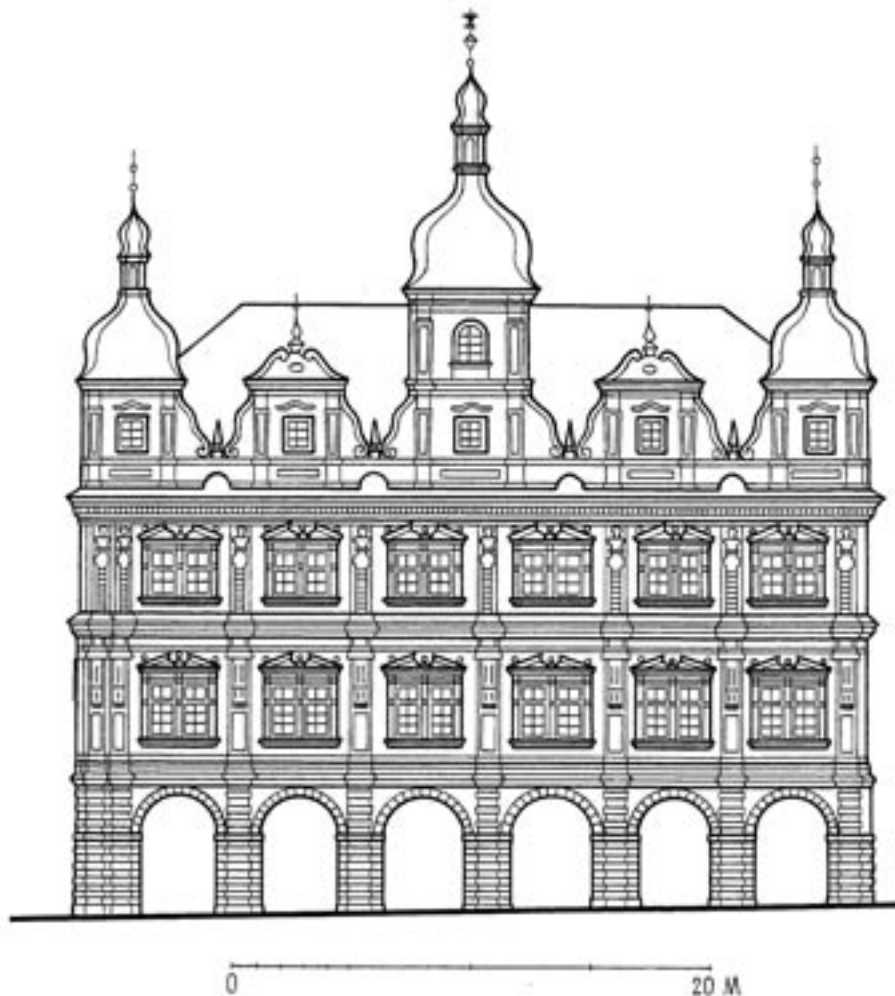
■ Poznámky

⁴⁰ Viz pozn. 10, s. 47.

⁴¹ Antonín CECHNER: *Dostavba justičního paláce a památky po radnici Nového Města Pražského*, in: *Architektonický obzor II*, 1903, s. 17.

⁴² Karel KIBIC: *Novoměstská radnice v Praze, její stavební vývoj a problémy rehabilitace*, in: *Staletá Praha II*, Praha 1966, s. 219.

⁴³ Antonín WIEHL: *Objevené průčelí Novoměstské radnice v Praze*, in: *Architektonický obzor III*, 1904, s. 25.

12

Obr. 12. Rekonstrukce původního stavu průčelí Malostranské radnice. (Kresba K. Kibic)

prováděti.⁴⁴ Nálezy původního průčelí pak přesvědčily ústřední komisi o oprávněnosti rekonstrukce renesanční fasády a nótou č. 980, adresovanou místodržitelství a městské radě, odvolala své původní vyjádření. Nové stanovisko ústřední komise ve Vídni dokládá, že při nesporném zjištění původního stavu souhlasila s jeho rekonstrukcí – situace u Malostranské radnice je vlastně analogická.

Původní hlavní průčelí Malostranské radnice je dobře dokumentováno na třech pohledech z let 1743 a 1794, Novoměstskou radnici zaznamenává jen Pfefflova rytina z roku 1743. Na ní je zobrazen vstupní portál z Karlova náměstí jako bosovaný, při rekonstrukci průčelí to bylo možné korigovat podle zjištěných otisků po jeho otesání. Složitější byla situace u odstraněných štítů gotiko-renesančního charakteru, kde rytina nebyla tak jasná. Už dříve se jejich interpretací zabýval Antonín Balšánek ve své knize vydané v roce 1902, kde také uveřejnil fotografii štítu Škochova domu čp. 22 v Táboře s podobným členěním.⁴⁵ Přesto je třeba ocenit výslednou rekonstrukci štítů podle návrhu architekta Kamila Hilberta.

Obnova průčelí Novoměstské radnice přinesla také další poznatky. Mimo jiné se týkají výše uvedeného mylného názoru v prvním vyjádření, že by rekonstruované průčelí Novoměstské radnice bylo v nepřijatelném rozporu s tehdejší novostavbou trestního soudu. Naopak, Wiehlův argument o nutnosti rekonstrukce Novoměstské radnice jako radniční stavby spojené s významnou historií platí v plné míře i o radnici Malostranské – je třeba ji obnovit jako radniční budovu s průčelím tomu odpovídajícím.

U Novoměstské radnice však brzy došlo k velkým potížím. Zjištěná edikulová okna prvního patra byla veliká a jejich obnova narazila na nesouhlas soudu s odstraněním přepatrování obecní síně a zrušením menších kancelářů v jejich prostoru. Proto se přistoupilo ke kompromisu (patrně podle návrhu architekta A. Wiehla) a byla zřízena okna stylově obdobná, ale menší.⁴⁶ Původní velká okna shodující se s okny na severní průčelní stěně Vladislavského sálu na Pražském hradě byla ověřena při rozsáhlé rekonstrukci radnice v letech 1975–1992. Požadavek projektové přípravy a stavební realizace odpovídající průzkumům nebyl tedy splněn.

Celý rozbor uzavírám závěrem, že obnovu hlavního průčelí Malostranské radnice, k níž nabízí mnohem lepší oprava mimořádnou příležitost, vyžaduje

současný pohledově velmi nepříznivý torzální stav, její zcela výjimečná architektura, původně vrcholné řešení stavby jako renesanční radniční budovy, menšinová doplňující část oproti části dochované i míra dokumentace původního stavu. Proti tomu by řešení hlavního průčelí s velkými vikýřovými okny osvětlujícími podkroví bylo v hlubokém rozporu s významem objektu.

Praha byla ve svém vývoji dvakrát městem císařským. Poprvé to bylo v době lucemburské a podruhé za Habsburků v letech 1560–1619. Stavbou nejlépe vyjadřující první období je jistě katedrála sv. Víta na Pražském hradě, je však otázkou, která stavba by nejvíce symbolizovala období druhé. Podle mého názoru to ve své původní podobě byla právě Malostranská radnice, jak vystihoval i znak ve vrcholu hlavní věže. To je také dalším důvodem pro rehabilitaci jejího náměstního průčelí.

■ Poznámky

44 Tamtéž, s. 29.

45 Antonín BALŠÁNEK: *Štíty a motivy atikové*, Praha 1902, s. 14, 103–104.

46 František KAŠÍČKA: *Novoměstská radnice v Praze a příprava její rehabilitace*, in: *Památková péče* 32, 1972, s. 73.